

PRIVAT FORSORG

Inden for den offentlige forsyning gennemførtes således en række nyordninger, der var medvirkende til, at det kommunale fattigvæsenes udgifter ikke sprængte alle rammer. Statens overtagelse af en del af udgifterne igennem Landarmenverband og sygekassens overtagelse af udgifterne til sygepenge littede utvivlsomt presset på fattigkassen, selvom det nok er tvivlsomt, om fattigkassen ville have ydet hjælp til alle dem, som nu kom til at nyde godt af de nye ordninger.

Men også gennem andre kanaler mindskedes det offentliges, dvs. skatteydernes, udgifter til fattigforsørgelse. Haderslev havde således fra gammel tid en såkaldt mild stiftelse, Hertug Hans hospitalet. Det havde sin egen kapital, og ved hjælp af den kunne ældre kvinder få kost og logi i stiftelsen på Sønderbro. Byen var endvidere fra gammel tid godt forsynet med legater, hvoraf 22 med en kapital på ca. 200.000 mk. var indstiftet for trængende borgere og deres enker, trængende uforsørgede kvinder, fattige, forældreløse børn, tro og fattige tjenestepiger osv. Den samlede rente heraf var 6-8000 mk., et ikke ubetydeligt beløb, idet fattigvæsenets årlige ydelser i 1870'erne var på ca. 12-14.000 mk. Byens legater forøgedes frem til århundredskiftet betydeligt, idet der indstiftedes legater med en samlet kapital på ca. 100.000 mk. til gavn for byens trængende og fattige. Det var kommunen, der i langt de fleste tilfælde administrerede og fordelte disse legater, som hermed var med til at lette presset på det kommunale og af skatteyderne betalte fattigvæsen. Også en lang række private initiativer var med til at mindske de kommunale fattigudgifter, eller måske snarere med til at imødegå de sociale urimeligheder, som det offentlige fattigvæsen ikke var indstillet på at gøre noget ved.

Der var ikke noget nyt i, at der fra privat side toges initiativer på dette felt. Det var sket tidligere og var almindeligt - ja faktisk meget ønskværdigt, fordi det offentliges udgifter herigennem kunne mindskes; men det er karakteristisk, at en række private initiativer blev sat i værk netop samtidig med, at overvejelserne om en reorganisering af fattigvæsenet og dermed den stramning, som er omtalt i forrige afsnit, satte ind. Om der var nogen direkte sammenhæng, er dog næppe påviseligt.

Der er dog næppe tvivl om, at en del af de mennesker, som havde hjælp behov, men som af en eller anden grund faldt uden for den kreds, som det offentlige fattigvæsen tog sig af, blev hjulpet af »**Understøttelsesforeningen for værdige trængende i Haderslev**«. Den blev stiftet i 1870 og var udgået fra de dansksindedes politiske organisation »Kommunalforeningen«, og dens

formål var at yde økonomisk hjælp til borgere, som uden skyld var kommet i nød på grund af alderdomssvaghed, sygdom eller arbejdsløshed. Hjælp kunne ikke ydes til dem, som allerede modtog understøttelse af det offentlige fattigvæsen og ej heller til dem, der selv var skyld i nøden f.eks. »ved drikfældighed, dovenskab, ødselhed eller letfærdighed«.

Foreningens midler skulle skaffes ved ugentlige bidrag, bl.a. opfordredes folk til at give de penge til foreningen, som man ellers gav til tiggere, der kom rundt ved dørene. Foreningen var overbevist om, at herved ville »overordentlig megen sand nød og trang ... kunne blive afhjulpet, hvorved mangen flittig og stræbsom familie vil kunne blive fritaget for at synke ned til som fattiglem at søge hjælp hos det offentlige, hvilket ellers i vor nu så nærings- og arbejdsløse by vil blive tilfældet med mange, der hidtil ærlig har kæmpet for at undgå denne ulykke«.

Foreningen nåede i løbet af to år op på 281 medlemmer, som ikke kun hørte til blandt byens dansksindede, og aktiviteterne var ikke ubetydelige. I 1871 var foreningens samlede udgifter 1564 thl., hvoraf 788 blev udbetalt som ugentlig understøttelse til 74 familier, 280 thl. til 79 familier som engangsunderstøttelse og 228 thl. som huslejhjælp til 62 familier, mens der brugtes 158 thl. til brændsel, hovedsagelig tørv. Til sammenligning kan anføres, at det offentlige fattigvæsen i 1870 betalte 2879 thl. I ugentlige understøttelser og 678 thl. i huslejhjælp. Vinteren 1870-71 var meget streng, og alene i ugen 12.-19. febr. 1871 blev der af foreningen uddelt 110 brød til 70 familier, 2 favne bølgebrænde til 45 familier, 2 3/4 tons stenkul til 55 familier og 22.300 stk. tørv til 70 familier.

Foreningen ledes af en bestyrelse, hvis formand var apoteker N. N. Aggersborg, der ved sin fraflytning i 1877 afløstes af købmand J. Dahl. Kasserer var boghandler Th. Sabroe, senere købmand H. W. Neuhaus. Desuden fandtes 16 distriktsbestyrere, to i hvert af byens otte fattigdistrikter. Distriktsbestyrerne havde ret til at give anvisninger på op til 2 thl., når de mente, at en familie eller person havde behov for hjælp. Foreningens opbygning og virkemåde var således på mange måder helt ligesom det offentlige fattigvæsens, blot var det et andet klientel foreningen henvendte sig til, og det er bemærkelsesværdigt, at arbejdsløshed udtrykkeligt anerkendes som grundlag for at modtage hjælp.

I januar 1872 blev det i Kommunalforeningen foreslået, at der skulle dannes en fond »ved hvis hjælp der kan oprettes en stiftelse eller et hjem for værdige gamle mænd, som har drevet borgerlig næring i Haderslev, og som i deres alderdom ikke er i stand til at ernære sig selv«. Understøttelsesforeningen tog straks denne opgave op, og i løbet af få år lykkedes det at skabe en fond, der ved udgangen af 1874 var på ca. 10.000 mk. og i 1877 på 16.000 mk. Det var især overskuddet fra Den nordlesvigske Industriudstilling i 1873 på 6200

mk. og fra dilettantforestillinger og basarer i Håndværkerforeningen (bl.a. en i 1875, der gav 4500 mk. i overskud) som havde skabt disse midler.

Allerede i november 1875 var man i stand til at købe ejendommen Gammelting 7, hvor der i sidefløjen imod øst i august 1878 blev indrettet boliger til fire ældre borgere. Vask, brændsel og forplejning blev afholdt af fondets indtægter, der bl.a. bestod af renter og husleje fra den øvrige del af bygningen.

Med Understøttelsesforeningens alderdomshjem var der for første gang siden oprettelsen af Hertug Hans hospitalet skabt et hjem for ældre borgere i Haderslev, og det var første gang overhovedet, at ældre mænd fik mulighed for at blive forsørget uden for fattiggården.

Med oprettelsen af »Matthias Hagers friboliger« i 1879 skabtes der yderligere muligheder for at anbringe fattige familier eller personer gratis og herved lette deres økonomiske situation.

Malermester Matthias Hager og hans hustru Anne Bothilde, en datter af muremester Jens Jensen Wraae, skænkede ifølge deres testamente de to ejendomme Klosteret 23 og 25, der dengang rummede 18 små friboliger til en stiftelse, hvis bestyrelse skulle bestå af en rådmand og to borgerrepræsentanter.

Et arbejde, der, meget lignede det, som Understøttelsesforeningen udførte, blev gjort af »Frauerverein«, stiftet den 30. dec. 1872 med 206 medlemmer som en filial (Zweigverein) af »Vaterlandiseher Frauerverein« i Berlin. Denne forenings formål var »at opspore skjult armod og så vidt muligt at afhjælpe denne ved hjælp af enhver art og herved at holde for øje pleje af gudfrygtigt sindelag og god moral«.

Foreningen bestod af kvinder, der tilhørte byens tyske embedsmands- og købmandsklasse, og de var forpligtet til at yde 2 thl. (6 mk.) om året til foreningens arbejde, endvidere, så vidt deres forhold tillod det, gratis at udføre håndarbejde til brug for foreningen i dens arbejde, f.eks. basarer, og endelig at være aktiv i det opsøgende arbejde, som foreningen udførte. Foreningen blev især aktiv på tre felter. For det første ydede den ligesom Understøttelsesforeningen økonomisk støtte til trængende familier, en støtte der fra 1885 til 1890 voksede fra 500 til 1300 mk. Desuden støttede foreningen den tyske Warteschule i Præstegade økonomisk, og i det hele taget var der et vist personsammenfald mellem kredsen omkring Warteschule og Frauervereins medlemmer.

Væsentligst var imidlertid det tredje felt, hvor foreningen virkede. I 1877 blev der af foreningen ansat en uddannet diakonisse, der kom til at varetage foreningens opsøgende funktion. Hun aflagde besøg hos fattige, syge og

gamle, sørgede for mad og medicin og tog sig af evt. børn i disse hjem. Det var ikke småting, en sådan diakonisse overkom. I 1885 oplyses det således, at hun har aflagt 2408 besøg med 1368 ydelser af forskellig art. Efter at der i 1889 var ansat endnu en diakonisse, steg besøgenes antal til 6852 med 3684 ydelser. Også mad sørgede Frauenverein for, og 1885-90 uddeltes årligt 2300-3000 måltider mad.

Understøttelsesforeningens alderdomshjem for »værdige gamle mænd« indrettedes i 1878 i Gammelting 7's østfløj. I hovedbygningen havde Louise Taubers pigeskole til huse indtil 1888. Efterhånden skaffedes der her plads til 12 beboere, og hjemmet kom derfor i folkemunde til at hedde »de 12 apostle«.

I 1968 opførte Understøttelsesforeningen det såkaldte Klosterbo på Klosteret til erstatning for hjemmet på Gammelting. Hjemmet og foreningen eksisterer stadig.

På fotografiet er beboerne opstillet foran alderdomshjemmet omkring 1930. I baggrunden ses Cathrinehjemmet fra 1896. Foto i HBA.